

18. Проблеми законодавчого регулювання організації та обліку спільної діяльності в Україні / Н. Дутова, Н. Новікова // Схід. – 2011. – № 3 (110). – С. 26–30.
19. Рогоза Б. Уроки української мови / Борис Рогоза. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://obozrevatel.com/news/2010/6/18/373121.htm>.

20. Чмерук М. Щодо обліку спільної діяльності / М. О. Чмерук // Лист Міністерства фінансів України від 2 лютого 2012 р. №31-08410-07-10/2417, «Будівельна бухгалтерія» №5, березень 2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.dinai.com.

УДК 338

Швиданенко Г. О., Гусева І. Ю.

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНІ РЕСУРСИ ПІДПРИЄМСТВА, ЯКІ ФУНКЦІОНУЮТЬ У ЗОВНІШНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Статтю присвячено дослідженню інтелектуальних ресурсів підприємства в зовнішньому середовищі. Виокремлено сукупність інтелектуальних ресурсів підприємства, які створюються та функціонують у зовнішньому середовищі. Обґрунтовано необхідність їх поєднання в ринковий інтелектуальний капітал з метою реалізації стратегічних намірів, формування стійких конкурентних переваг та збільшення ринкової вартості підприємства.

Ключові слова: інтелектуальні ресурси, зовнішнє середовище, ринковий інтелектуальний капітал, конкурентні переваги, ринкова вартість підприємства

Рис.: 3. *Табл.:* 2. *Бібл.:* 14.

Швиданенко Генефа Олександрівна – кандидат економічних наук, професор, завідувач кафедри, кафедра економіки підприємств, Київський національний економічний університет ім. В. Гетьмана (пр. Перемоги, 54/1, Київ, 03068, Україна)

Email: shvidanenko-go@mail.ru

Гусева Ірина Юрївна – асистент, кафедра економіки підприємств, Київський національний економічний університет ім. В. Гетьмана (пр. Перемоги, 54/1, Київ, 03068, Україна)

Email: guseva_irunya@mail.ru

УДК 338

Швиданенко Г. А., Гусева І. Ю.

ИНТЕЛЕКТУАЛЬНЫЕ РЕСУРСЫ ПРЕДПРИЯТИЯ, КОТОРЫЕ ФУНКЦИОНИРУЮТ ВО ВНЕШНЕЙ СРЕДЕ

Статья посвящена исследованию интеллектуальных ресурсов предприятия во внешней среде. Выделена совокупность интеллектуальных ресурсов предприятия, которые создаются и функционируют во внешней среде. Обоснована необходимость их объединения в рыночный интеллектуальный капитал с целью реализации стратегических намерений, формирования устойчивых конкурентных преимуществ и увеличения рыночной стоимости предприятия.

Ключевые слова: интеллектуальные ресурсы, внешняя среда, рыночный интеллектуальный капитал, конкурентные преимущества, рыночная стоимость предприятия

Рис.: 3. *Табл.:* 2. *Библ.:* 14.

Швиданенко Генефа Александровна – кандидат экономических наук, профессор, заведующий кафедрой, кафедра экономики предприятий, Киевский национальный экономический университет им. В. Гетьмана (пр. Победы, 54/1, Киев, 03068, Украина)

Email: shvidanenko-go@mail.ru

Гусева Ирина Юрьевна – ассистент, кафедра экономики предприятий, Киевский национальный экономический университет им. В. Гетьмана (пр. Победы, 54/1, Киев, 03068, Украина)

Email: guseva_irunya@mail.ru

UDC 338

Shvydanenko G. A., Guseva I. Y.

INTELLECTUAL RESOURCES ENTERPRISES WHICH ARE FUNCTIONING IN THE EXTERNAL ENVIRONMENT

The article investigates the intellectual resources of the enterprise in the external environment. Singled out a set of intelligent resources of the enterprise that are created and function in the external environment. Substantiated necessity of their combination in market intellectual capital to implement the strategic intentions, formation of sustainable competitive advantages and increase the market value of the company.

Keywords: intellectual resources, the external environment, market intellectual capital, competitive advantages, market value of the enterprise

Рис.: 3. *Табл.:* 2. *Библ.:* 14.

Shvydanenko Genefa A. – Candidate of Sciences (Economics), Professor, Head of the Department, Department of Economy of Enterprise, Kyiv National Economic University named after. V. Getman (pr. Peremogy, 54/1, Kyiv, 03068, Ukraine)

Email: shvidanenko-go@mail.ru

Guseva Irina Yu. – Assistant, Department of Economy of Enterprise, Kyiv National Economic University named after. V. Getman (pr. Peremogy, 54/1, Kyiv, 03068, Ukraine)

Email: guseva_irunya@mail.ru

Постановка проблеми. Динамічний розвиток ринкового середовища потребує формування стійких конкурентних переваг, пошуку альтернативних напрямів та інструментів підвищення ефективності функціонування підприємств різних організаційно-правових форм. Розробка ефективних, адаптованих до сучасних умов розвитку механізмів менеджменту підприємства неможлива без комплексного і системного управління інтелектуальними ресурсами, а саме тією частиною, яка функціонує в зовнішньому середовищі. Формування ефективної стратегії розвитку підприємств в умовах невизначеності і динамічності зовнішнього економічного середовища потребує використання всіх наявних ресурсів.

Роль інтелектуального капіталу підприємства надзвичайно важлива в сучасних ринкових умовах, оскільки його складові елементи безпосередньо впливають на результативність діяльності і створення цінності для всіх контрагентів [1]. Серед таких цінностей варто виділити: збільшення прибутковості, ринкової вартості, оптимізацію витрат, підвищення ефективності використання усіх наявних ресурсів, розвиток інноваційного потенціалу, збільшення інвестиційної привабливості, забезпечення стійких конкурентних переваг та ринкових позицій підприємства тощо. Підвищення ефективності управління інтелектуальним капіталом, як сукупністю інтелектуальних ресурсів, є пріоритетним завданням, яке є актуальним для всіх підприємств України.

Аналіз останніх досліджень. Дослідження процесів управління інтелектуальним капіталом, як сукупністю інтелектуальних ресурсів, висвітлено у працях К. Е. Свейбі [2], Р. С. Каплана, Д. П. Нортон, Т. Стюарта [3], Е. Брукінг [1], Л. Едвінсона [4], А. Чухно [5]. Розробка методичних і практичних засад щодо підвищення ефективності використання складових інтелектуального капіталу висвітлені в роботах Д. Крепса [6], Р. Вілсона, П. Мілгрорма [7], Д. Робертса, Р. Харлоу [7], Д. Марстона [9], Л. В. Малюги, П. М. Цибульова, О. В. Безухи.

Дослідженню методичного інструментарію управління інтелектуальними ресурсами присвячено низку робіт: П. Друкера, Т. Давенпорта, Л. Пруссака, Б. Лев, А. Гапоненко, О. Б. Бутнік-Сіверського, О. Кендюхова, Р. Швайса, І. Р. Рейлі, І. М. Репіної, А. Н. Козирєва, Г. О. Швиданенко та ін. [10–12]. Разом з тим, наявні лише фрагментарні підходи до комплексного управління тією частиною інтелектуальних ресурсів, яка формується тільки в умовах ринку, що є основою для подальших досліджень.

Мета статті. Враховуючи особливості формування інтелектуального капіталу сучасних підприємств та його складових, необхідним є виокремлення тієї сукупності інтелектуальних ресурсів підприємства, яка формується та функціонує у зовнішньому середовищі в ринкових умовах. А також висвітлення основних проблемних аспектів процесу управління інтелектуальними ресурсами підприємств в зовнішньому середовищі, актуальних питань і пріоритетів щодо подальшого розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Раціональне та ефективне управління інтелектуальними ре-

сурсами надзвичайно важливе в сучасних умовах господарювання. Це безпосередньо впливає на результативність діяльності підприємства, формування його економічних цінностей і забезпечення лідируючих конкурентних позицій [1;15]. Перевагами ефективного управління інтелектуальними ресурсами є збільшення ринкової частки підприємства, зростання ринкової вартості бізнесу, оптимізація змінних і постійних витрат, підвищення ефективності використання всіх ресурсів підприємства (за рахунок виникнення синергійного ефекту), динамічне зростання обсягів інноваційної діяльності за рахунок інтелектуалізації виробництва тощо.

Сутність інтелектуальних ресурсів полягає в тому, що вони формують інтелектуальний потенціал підприємства, тобто його потенційні інтелектуальні можливості (здатності). Інтелектуальний потенціал є складовою сукупного потенціалу підприємства і відображає його потенційну спроможність, на основі сформованого ресурсного портфеля, забезпечувати стійкі конкурентні переваги.

Інтелектуальний капітал підприємства є похідним від інтелектуальних ресурсів. Інтелектуальні ресурси набувають форми інтелектуального капіталу, коли залучаються до обороту, споживаються та створюють інтелектуальні продукти на основі авансованої вартості [4; 5]. Інтелектуальний потенціал відображає здатність компанії до відтворення знань та досягнення бажаного фінансово-економічного стану за допомогою взаємодії наявних інтелектуальних і традиційних ресурсів.

Створюються принципово нові управлінської ідеології розвитку, які базуються на основі продуктивних сил інформаційно-інтелектуального характеру. Суттєвою проблемою підвищення ролі інтелектуальних ресурсів підприємства є реалізації інноваційних стратегій їх розвитку. Зростання інтелектуалізації виробництва є активне інвестування у формування інтелектуальних ресурсів, стимулювання інтелектуальної активності персоналу та підвищення репутації підприємства.

Для забезпечення конкурентних переваг більше високого рівня у порівнянні з іншими підприємствами необхідним є динамічне створення інтелектуальних продуктів. Місце і роль інтелектуальних ресурсів в процесі створення конкурентних переваг підприємства наведено графічно на рис. 1.

Проблеми формування і використання інтелектуальних ресурсів пов'язують з переходом найбільш розвинених країн до постіндустріального суспільства з економікою, яка базується на знаннях (knowledge-based economy) [5–7]. Тобто знання перетворюються на чинник виробництва поряд з працею, матеріальними ресурсами. Ця економіка характеризується низкою ознак:

- зростанням наукомісткості виготовленої продукції (послуг);
- динамічний розвиток ринку інтелектуальних товарів і послуг, в яких знання формують більшу частину доданої вартості;
- набуттям діяльності, яка створює, зберігає, передає і використовує знання все більшого значення;

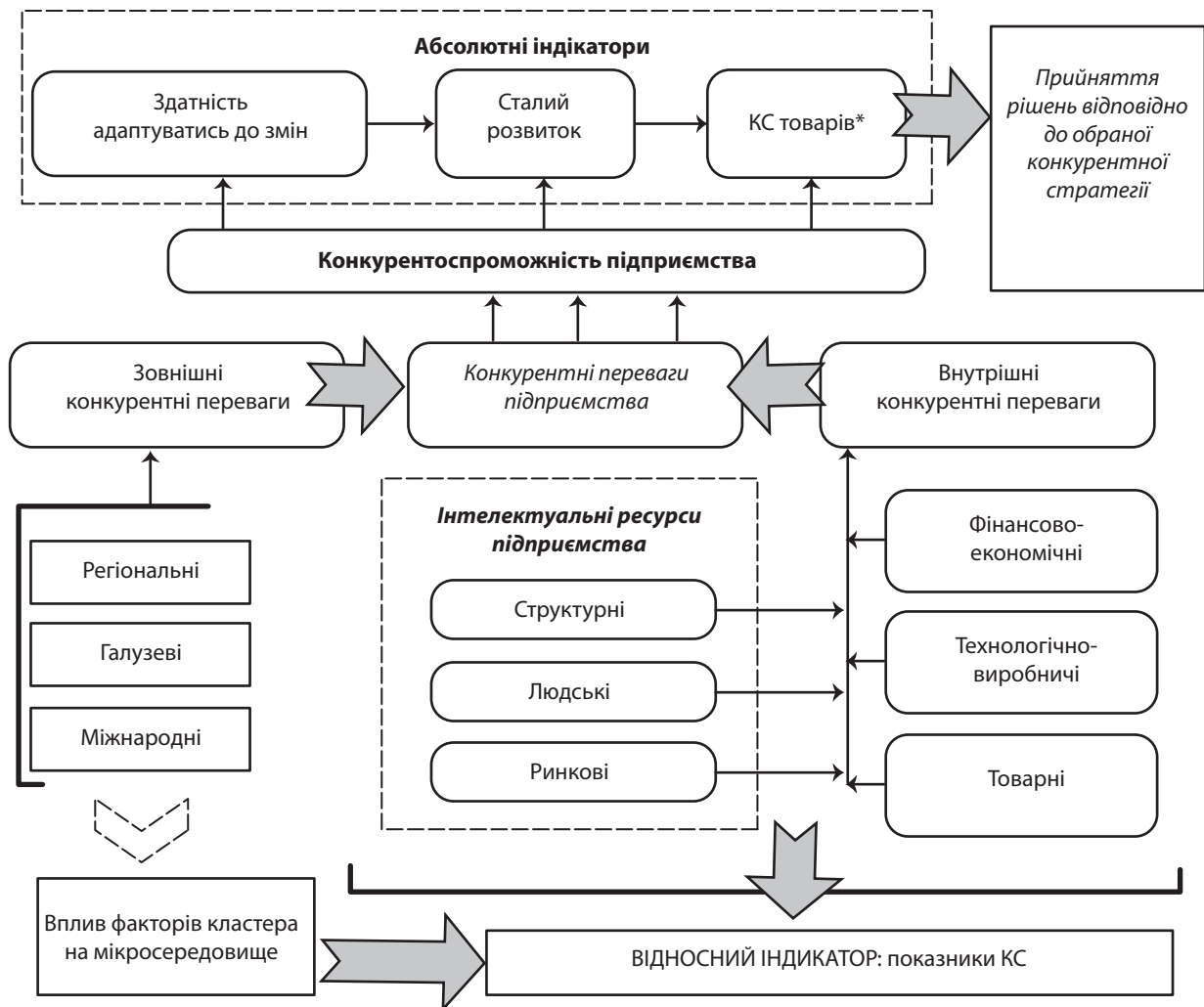

Рис. 1. Загальна модель конкурентоспроможності підприємства

*КС – конкурентне середовище

- збільшенням чисельності персоналу, що використовує знання;
- розвиток і використання нових інформаційно-комунікаційних технологій тощо.

Актуальність і пріоритетність інтелектуальних ресурсів для кожного підприємства визначається з точки зору рівня ефективності їх використання, формування конкурентних переваг за ринкових умов, реалізації стратегічних намірів тощо. Виокремлення частини інтелектуальних ресурсів, які функціонують в зовнішньому середовищі, слід розпочати з визначення сутності категорії інтелектуального капіталу.

Інтелектуальний капітал (від лат. Intellectualis capitalis – розумовий головний або головні пізнання) – це складова невідчутних активів підприємства, яка є результатом діяльності людського і/або машинного інтелекту, представлена інтелектуальними ресурсами та включає в себе інтелектуальні людські, структурні і ринкові ресурси підприємства, у тому числі нематеріальні активи, які формують конкурентні переваги підприємства.

Безумовно, інтелектуальний капітал – це один з різновидів капіталу, який має відповідні ознаки капіталу і відтворює, одночасно, характерну лише йому специфіку й особливості. На нашу думку, інтелектуальний капітал має надзвичайно складну сутність та багатовекторність прояву, що визначається механізмом функціонування його складових, а саме інтелектуальних ресурсів.

Інтелектуальні ресурси – це всі продукти інтелектуальної діяльності (незалежно від їх обліку в балансі), які формують та розширюють потенційні можливості підприємства за рахунок їх унікальності, забезпечують його стійкі конкурентні переваги. Ряд вчених розглядають за різними аспектами взаємозв'язок категорій «інтелектуальний капітал» та «інтелектуальні ресурси» (табл. 1) [6–9, 11–14].

Інтелектуальні ресурси, як нематеріальні надбання підприємства, є багатогранним поняттям:

- по-перше, це частина ресурсів підприємства, яка немає матеріальної форми;
- по-друге, це ресурси довготривалого використання;

Взаємозв'язок категорій «інтелектуальний капітал» та «інтелектуальні ресурси»

«Інтелектуальний капітал» та «інтелектуальні ресурси»	
Спільні риси:	Відмінні риси:
<ul style="list-style-type: none"> ▪ безпосередньо базуються на продуктах інтелектуальної діяльності; ▪ використовуються як чинник підвищення ефективності діяльності на основі прирощення доданої вартості і збільшення ринкової ціни; ▪ можуть належати персоналу, підприємству та зовнішньому середовищу; ▪ динамічне зростання економіки підприємства за рахунок інтелектуальних продуктів притаманне інноваційно-орієнтованим компаніям. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ інтелектуальні ресурси створюють стійкі конкурентні переваги компанії та забезпечують зростання у довгостроковій перспективі за рахунок своєї унікальності; неможливість копіювання або відтворення, відсутності заміників та рідкості серед ресурсів підприємств; ▪ інтелектуальні ресурси – є більш широкою категорією, ніж інтелектуальний капітал, оскільки об'єднує інтелектуальний капітал людей і різні форми нематеріальних активів; ▪ інтелектуальний капітал стає дійсно капіталом лише тоді, коли включається в капітал підприємства і в процесі свого руху приносить більшу вартість за рахунок доданої вартості; ▪ інтелектуальні ресурси забезпечують зростання вартості компанії за рахунок створення цінності для всіх зацікавлених сторін.

- по-третє, це інтегрований інтелектуальний продукт як результат взаємодії знань, умінь, накопиченого досвіду персоналу, результатів науково-технічної діяльності та організаційно-методичних рішень за різними напрямками функціонування підприємства;
- по-четверте, це джерело створення конкурентних переваг і як похідних – збільшення доходу та прирощення доданої вартості.

Таким чином, Й. Руус, С. Пайк і Л. Форнстрьом отожнюють інтелектуальний капітал з нематеріальними ресурсами, що беруть участь у створенні цінності організації і є такими, що повністю або частково нею контролюються [13]. Вони вважають, що під узагальнюючою назвою «інтелектуальний капітал» слід розуміти ресурси інтелектуального капіталу, які збільшують його потенційні можливості при створенні цінності. Всі ці ресурси формують основу потенційної конкурентної переваги, хоча лише деякі можуть бути ідентифіковані [3].

На нашу думку, інтелектуальні ресурси слід розглядати як сукупність складових, що формують інтелектуальний капітал підприємства. В результаті дослідження можна визначити певну структуру інтелектуальних ресурсів підприємства, наведену на рис. 2.

Необхідним є проведення подальших досліджень структури інтелектуальних ресурсів з метою визначення сфер їх формування та функціонування, виокремлення сутнісних характеристик з урахуванням сучасних ринкових тенденцій та умов діяльності суб'єктів господарювання.

Один з підходів до структурування інтелектуальних ресурсів наводить Енні Брукінг [1]. Вона виділяє зовнішні інтелектуальні економічні продукти та внутрішні інтелектуальні економічні продукти, невідчужену власність, продукти інструментів і середовища управління (табл. 2) [34].

Дослідники пропонують різні підходи до формування елементної структури інтелектуальних ресурсів, іншими словами до визначення їх безпосередніх первинних складових за окремими елементними групами.

Необхідним є виокремлення тієї частини інтелектуальних ресурсів підприємства, які створюються та функціонують в зовнішньому середовищі. В результаті проведених досліджень основних підходів до визначення сутності інтелектуальних ресурсів можна зробити висновок, що основними в зовнішньому середовищі є клієнтські ресурси. Ефективне управління клієнтськими ресурсами призводить до формування клієнтського (ринкового) капіталу у вигляді доданої вартості. На нашу думку, клієнтський капітал значною мірою характеризує здатність частини інтелектуальних ресурсів, яка функціонує в умовах ринку, до створення цінності.

Таким чином, клієнтський капітал (брендовий, ринковий) – це система стійкого позитивного ставлення клієнтів та партнерів до підприємства, яка є засобом створення доданої вартості та формування конкурентних переваг на ринку. Він створюється в результаті взаємодії організації з елементами зовнішнього середовища. Це та частина інтелектуальних ресурсів, які функціонують в зовнішньому середовищі (на ринку), що є невіддільною від підприємства і забезпечує конкурентоспроможність та зростання його вартості [3–5; 11]. Аналізуючи сутність розглянутих науковцями підходів до визначення клієнтського капіталу, можна зазначити наступне:

- по-перше, до недоліків підходів можна віднести те, що до клієнтського капіталу включено досить різнорідні елементи (такі, як торговельна марка, клієнти і канали збуту тощо), що ставить під сумнів обґрунтованість такого об'єднання;
- по-друге, дискусійним є питання віднесення самого клієнта, як фізичної особи, до капіталу компанії. Але можливе віднесення до капіталу його ставлення до компанії, яке виявляється, насамперед, у покупці товарів саме її виробництва.

З метою уточнення сутності категорії «клієнтський (ринковий) капітал», вважаємо за доцільне доповнити її ознакою приналежності до інтелектуальних ресурсів та до сфери функціонування. А саме розглядати та визна-

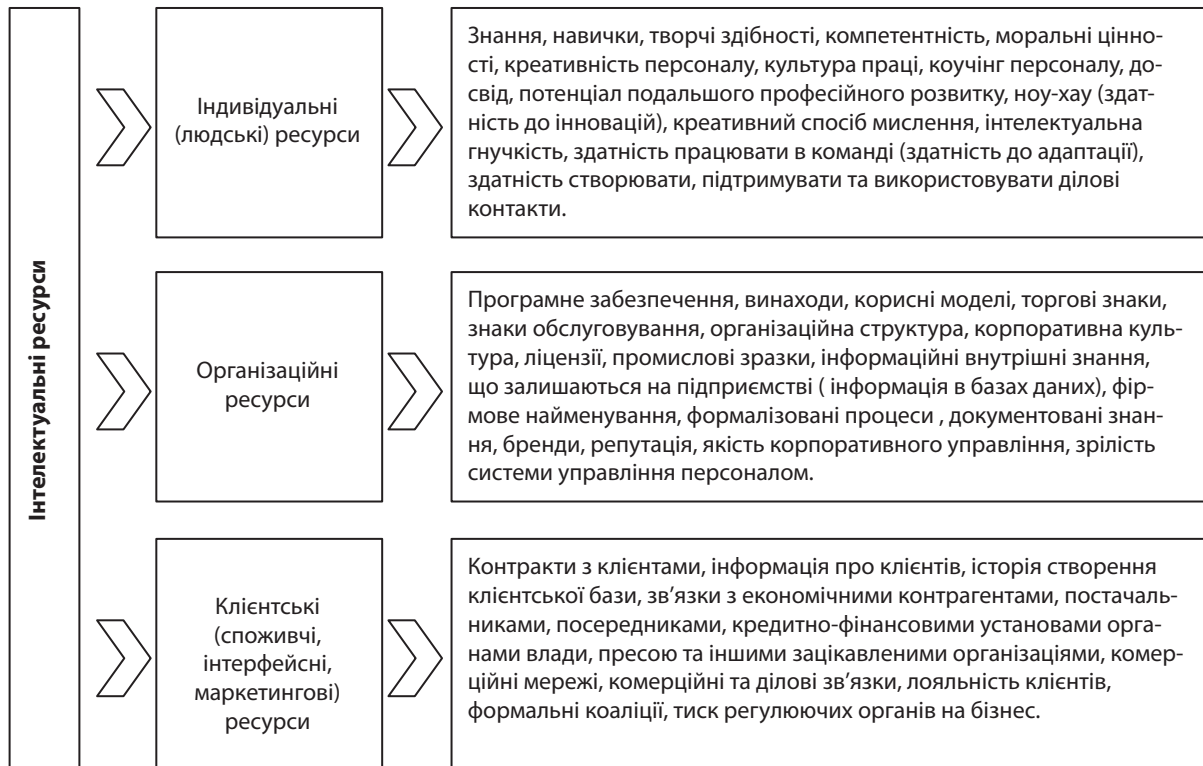

Рис. 2. Структура інтелектуальних ресурсів підприємства

Таблиця 2

Структурування інтелектуальних ресурсів за Е. Брукінг

<p>«Зовнішні» інтелектуальні економічні продукти: марка обслуговування, марка товару, корпоративна марка, «своя людина», покупець, корпоративне ім'я, «прихильник-пропагандист», купівельна прихильність, повторні контракти, портфель замовлень, механізми розподілу, ділове співробітництво, франшизи, ліцензії, сприятливі контракти.</p>	<p>Невідчужена власність: освіта, професійна кваліфікація, пов'язані з роботою знання, професійні схильності, психометричні характеристики, пов'язані з роботою уміння та навички.</p>
<p>«Внутрішні» інтелектуальні економічні продукти: патенти, авторські права, права на дизайнерську діяльність, виробничі таємниці, ноу-хау, товарні знаки, знаки обслуговування.</p>	<p>Продукти інструментів та середовища управління: філософія управління, корпоративна культура, управлінські процеси, інформаційні технології, мережеві системи зв'язку, відносини з фінансовими колами.</p>

чати інтелектуальні ресурси підприємства в зовнішньому середовищі в подальшому дослідженні, як «ринковий інтелектуальний капітал».

У сучасних умовах господарювання, на нашу думку, зведення ринкового інтелектуального капіталу лише до клієнтського капіталу є його звуженням. Таким чином, не врахованими залишається значна частка інтелектуальних ресурсів, а саме тих складових, що формуються в умовах ринку. Вважаємо за необхідне визначити клієнтський капітал, як складову ринкового інтелектуального капіталу (PIK). Також слід враховувати ті інтелектуальні ресурси, які забезпечують отримання конкурентних переваг на ринку та включають відношення та лояльність

постачальників до підприємства, ділові зв'язки, канали постачання, збуту тощо.

У результаті проведених досліджень сформовано авторське визначення сутності ринкового інтелектуального капіталу:

«Ринковий інтелектуальний капітал» – це економічна категорія, яка характеризує здатність сукупності окремих складових інтелектуальних ресурсів в умовах ринку створювати стійкі конкурентні переваги та збільшувати ринкову вартість суб'єктів господарювання.

Необхідним стає групування тих інтелектуальних ресурсів, які формуються та ефективно використовуються тільки в умовах ринку, в єдину керовану систему з метою

ефективного управління. А саме сформувані оптимальну структуру РІК, визначити складові, які б повною мірою характеризували і враховували сучасні ринкові тенденції та умови господарювання. За результатами проведених до-

сліджень теоретичних і практичних підходів визначено авторську позицію стосовно структури інтелектуальних ресурсів в зовнішньому середовищі (ринкового інтелектуального капіталу), зображену на рис. 3.

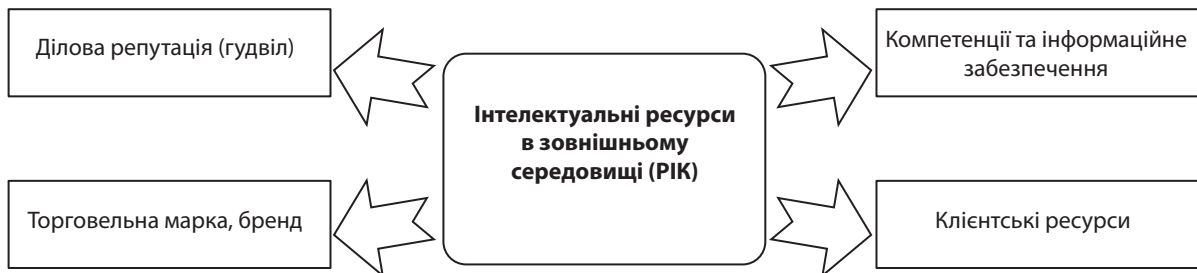

Рис. 3. Авторський підхід до визначення складових ринкового інтелектуального капіталу

Постає проблема визначення ефективності використання інтелектуальних ресурсів підприємства, які функціонують в зовнішньому середовищі. У процесі дослідження визначено, що ефективність управління ринковим інтелектуальним капіталом підприємства визначається лише у порівнянні їх ефективності з аналогічними суб'єктами господарювання. Це пов'язано із середовищем створення та функціонування інтелектуальних ресурсів підприємства, а саме ринковими умовами. Таким чином, використання порівняльного підходу до оцінювання ефективності РІК суб'єктів господарювання є цілком обґрунтовано.

Висновки з проведеного дослідження. Сучасні ринкові тенденції потребують обґрунтованості, цілеспрямованості та узгодженості управлінських рішень, формування конкурентоспроможної стратегії розвитку, поглиблення маркетингових досліджень, використання аналітичних підходів до оцінювання діяльності підприємства тощо. Саме тому необхідним є дослідження зовнішніх і внутрішніх факторів розвитку та шляхів підвищення ефективності діяльності підприємств на засадах управління інтелектуальними ресурсами в зовнішньому середовищі. Таким чином, в результаті проведених досліджень можна зробити наступні висновки:

- доведено необхідність використання сучасних інструментів конкурентної боротьби, а саме інтелектуальних ресурсів підприємства, які функціонують в зовнішньому середовищі, з метою зміцнення ринкових позицій, збільшення частки ринку, заохочення споживачів, максимізації прибутку та вартості підприємства в цілому;
- виокремлено сукупність інтелектуальних ресурсів підприємства в зовнішньому середовищі;
- сформовано категорію «ринковий інтелектуальний капітал» з метою подальшого визначення ефективності інтелектуальних ресурсів в зовнішньому середовищі.

Більш детального розгляду потребує питання прогнозування ринкових переваг та результативності діяльності підприємств, сформованих на основі ефективного управління ринковим інтелектуальним капіталом, що є актуальним напрямом подальших досліджень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Брукинг Э. Интеллектуальный капитал: ключ успеха в новом тысячелетии. / Э. Брукинг; пер. с англ. под ред. Л. Н. Ковалик – СПб, Питер, 2001 – 288 с.
2. Sveiby K.-E. Measuring Intangibles and Intellectual Capital – An Emerging First Standard All rights reserved [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.sveiby.com>.
3. Stewart T. A. Intellectual Capital. The New Wealth of Organizations. – New York: Currency Doubleday, 1997. – p. 67.
4. Edvinsson L. and Malone, M. S. Intellectual Capital: Realizing your Company's True Value by Finding Its Hidden Brainpower. – N. Y.: Harper Business, 1997.
5. Чухно А. Интеллектуальный капитал: сущность, формы и закономерности развития // Экономика Украины. – 2002. – № 11. – С. 48 – 55.
6. Kreps, D.M., Wilson, R., 1982. Reputation and imperfect information // Journal of Economic Theory. – №27. – pp. 253 – 279.
7. Milgrom, P., Roberts, J., 1982. Predation, reputation and entry deterrence // Journal of Economic Theory. – №27. – pp. 280 – 312.
8. Harlow R. F. Public relations definitions through the years // Public Relations Review. – 1977. – №3 (1). – pp. 49 – 63.
9. Marston J. E., The Nature of Public Relations. – New York: McGraw-Hill, 1963. – p. 4.
10. Кендюхов О. Сутність і зміст організаційно – економічного управління інтелектуальним капіталом підприємства / О. Кендюхов // Економіка України. – 2004. – №2. – С. 33 – 40.
11. Макаров В. Л., Козырев А. Н. Оценка стоимости нематериальных активов и интеллектуальной собственности: Учебное пособие. – М.: Интерреклама, 2003. – 352 с.
12. Caddy, I. Intellectual capital: recognizing both assets and liabilities // Journal of Intellectual Capital. – 2000. – Vol. 1. – Number 2. – pp. 129 – 146.
13. Йоран Руус, Стивен Пайк, Лиза Фернстрем. Интеллектуальный капитал. Практика управления. – М.: Высшая школа менеджмента, 2010 – 448 с.
14. Сергеев А. Л. Типология ресурсов интеллектуального капитала фирмы // Экономический вестник РГУ. – 2005. – № 1. – С. 59 – 64.